

ACC. N.R. 5051

LUND'S UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

Landskap: Söderland

Upptecknat av: Svante Hult

Härad: Uppvidinge

Adress: Torsby

Socken: Nödinge-Nötebäck

Berättat av: F. J. Kastor. Klas Hyd Arkiv

Uppteckningsår: 1736

Född år 1813 i Södera

Uppteckningen rör By och sockenorganisation.

Skriv endast på denna sida!

13 sid.

5051

-2-

I Nötebäck finns en byordning, som är
tryckt 1745. På libebladet står:

By-
Ordnung

I Uppvidinge härad
1795

Wexjö Trycket hos Kongl. Gymnasii

Boktryckaren Johan Christ. Merkell.

Skriftet åt Byordnämen

i Nötebäck

af J. Wetterling.

Ett betydande antal byordningar finns. De för
varas är äldstena mitten. Den äldsta från år 1795 i öf kohings-
värke, som bönderna i Nötebäck ställde lämna till klavestånd-
sbruk. Ett var på denna sättvisse undertecknat Wexjö 4de Maj

Skriv endast på denna sida!

5051

1796 Mörner, finns också. Därutom en massa protokolls utdrag från häradssäällor och bystämningar i protokoll från 1796 och framåt.

Befordringarna har ej förraats i någon räntbild läda. Nu är de inbundna i protokolls böken.

Bystämman har hållits och hålls fortfarande varje höst dock ej på någon viss dag. Då omständigheiterna tillåtta kunde maträtta stämman sammankallas. Bygmenären kallades genom brudskickning.

Budkasten, som fanns kvar för myg. 60 år sedan, används för hela annat året än. När en luffare kom till byn och rökte matfläckar, hörde han fört efter, var budkasten fanns. Han gick dit och fäktade den samt diskuterade med den till nästa gård. Där var man då skyldig att ha emot honom.

Alla hemmansägare i byn, kyrkherden inbegående, hade röte och stämma i bystämman. Kvinnor finns ej deltaga. Någon räntbild ges inte eller stänger för hållande

2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

av stämman har man ej haft. Stämman hitts på någon
läge, som svarades ren från ändamålet. Man om iste fråga,
var man fick hitta till. I allmänhet samlades man på
en gård, där det fanns ungdom.

Bystämmanas ordförande kallades förr byälteran
och älderman, nu kallas han byrman. Förutom sammans-
kallandet av stämman hade han andra uppgifter. Han
skulle röja för vägfrågorna, inrikes och utrikes
släkter. Några medhjälpare hade han ej.

Äldermannen valdes för ett år. Valer var egentligen
grönt på förhand. Gärdegrana valdes nämligen i lös och ord-
ning runt gästarna läge. Varje dikt efter bystämman
byttes ordförande. Äldermannens gille kallades kvalstet i sam-
band med bystämman.

Bystämmanas ordförande har ej haft några särskilda
tecken på sin värdighet

A bystämmanas beständes underhåll åt de fattiga.

Minden och gossar annan skall ha rösträtt.

De bygmannarna samlats till stämma ej ändå de
föret på någon lättare förfäring. I senare tider kaffle. Sedan
satte sig äldermannen vid ett bord och böjde för han drings
na. Dessa hemlighette gäller t. ex. utlärnederandet av bondes.

Obebrygd mark utlärndes på viss tid gossar anledson.

Gällde det bebrygd mark, stodde det genom överenskommelse
mellan ägaren och arrendatorn. Någon parlamentariske
ordning rådde ej. I nya partier framvis. Röstningen
stodde genom tillfrågning. I gamla tider stod äldermannen
protokollet. I senare tid har någon annan person t. ex.
prästen eller läroverket berätta i uppdrag att skriva.

Brytstämman har ej tjänstgjort som
domande myndighet.

Hos äldermannen hölls icelias efter stämman.

Man åt vanlig hemsmanost och drakar. Brännvin
och dricka. Några beständiga dryckeskrå v. dyl. används ej.

är 1921 besluts, att den som höll bystämman skulle ha 40 kr.
som ersättning för de besvär och utgifter som gjort för sambandet
honom.

Några delar eller häftningar i samband med by-
stämman ha ej förlorats.

Byalagts ägde gemensamt 60 tunnland hagsmark,
dessutom alla torpor i byns. Det fanns också må
åkerlappar här och där. Dessa arrendades ut och användes
till kälvängar och till färbete. Byn hade också två
sjöar. I den ena brukade fiskar arrendera sig, i den
andra fiskade bönderna själva.

Skogsallmänningen skallades byallmänning. Där
härmed byborna sätta vid och dit släppa de sista far
på bote.

Under alla allmänna nägar, som gav fram
över inägom å fannas i hela byn ostliggande områden.
Dessa hantlades bymarken och utnyttjades som torpor till bote.

Torpare under varje särskilt gård fannas. Inga under hela byn gemensamt.

De fattiga varo på rätt och vis gemensamma för hela byn. Väga bestämmelser om och hur man skulle ingripa till förmån för de fattige fannas ej. Det berodde på vars och ens barnhärlighet. Den någon gav en fattig t. ex. ett vedlass, så tog han av sin egen private ved och ej från någon allmänning.

Måndamnen ålög som förra nämto att tillse väghållningen. Varje bonde hade sina vägbebor att skära. Det komde hänta, att en bonde hade vägunderhåll på flera släkten längf ställda från varandra. På senare tid har man vett snöpligtgjorde förfar i särskr.

De jordägande varo skyldiga att hålla gårds-
gård och hägnade dei "hälften mot hälften". På
allmänna ägor ardnads stängselfrijan i bystämman.
En av bönderna freds i uppdag att ordna med gårdsgrindar.

Arbetslönen bogs ur bykassan.

Gränsen mellan två gårters gårdsgrind markerades
genom att bönderna började gående på samma ställe
men det var silt håll. I allmänhet gjorts gårdsgränden
två alnar hög. Några bestämmelser om hur hög den
skulle vara fanns ej. Någon räckslid kontroll över
stängslen var inte ordnat. Om en bondes djur på
grund av bristfällig gårdsgrind lagt sig över gränsen en
annans ägor så tilltäts den fölande att bättra på sitt
stängsel, annars åtgärder vidtaggs icke.

Rättskaper ha ej fört på trädgårdar eller
bräntor.

Några anslutbar i mynghyllade kommo till byn
gjorde man inte.

Någon viss delplats hade man ej i byn. E j
heller anordnades några räckslida festar.

Vid Nöbbelöts marknad, som hölls två dagar

i september månat, brukade bönderna ha sig fritta
från arbetet. De gingo där ur slaga i slaga och
kalasrade.

Sammankomstning inom byn.

Vid behov lämnade man arbetsbjälps åt varandra.
Om någon behövde hjälps t. ex med slättarn, ställde
han till ett slättargille. Gästerna matades med mat och
dryck och hjälpte i gengård till med arbetet.

De fattiga i byn hade också rättighet att hålla
till gille. De invändna skulle då ha med rej t. ex vät
och andra förmöndigheter som den fattige saknade. Till
sådana gillen bjödss endast bönderna.

Lägenhetsägare, som ej hade kor, brukade varje
sommar ställa till ett "ostegille". De invändna skulle
då medföra ostmjölk. Till ostgille bjödss alla, som hade
kor alltså även bopare. Traktöringen beslöt av hela.

Folk från främmande byar brukade även invändas.

Vid regelbundet återkommande arbeten såsom
linbredning, protatis uppbeginning, hörkending mm. gjordes
man arbetsdryke. Detta är fortfarande sed i byn.

Till bållopp och begravningar bjödtes man som
för alla äldre personer.

Skräng åtskillnad gjordes mellan gifte och
ugifte. Så förför en flicka var gift, ficks hon inte
vara med på ungdomens tillställningar även om
hon var ganska ung.

För konfirmationen tillåts aldrig barnen
att drivas på allmän lockslats. De finns besökta
varandra i hemmen.

Den som mönstrade till beväring och ej
godkändes måste antingen bjuda de övriga på
kaffe och brännvin eller ha slryk. Valcker utsalles
för att vederbörligt inte skulle kunna smida.

-11-
5051

I bland sammanträffade ungdom från flera byar i socknen och dansade i det fria. Vid den ovan omnämnde Väbbleds marknad hörde slagsmål med ut-
sökmens till oröjna.

Socknen

I socknen existerade fortfarande skolrötter och
husförhör rötter. Förr fanns också fattigroter. De fattige
finses gäi som rotskytten. En och annan gång brundde det
hända att fattiga antektorerades bort.

Det första skolhuset i byn byggdes 1868. Därfrån
hölls skola var nioa hela i hummer. Läraren reste
omkring inom ett mycket stort område och skurkade
nägra veckor på varje ställe. I voulge fall hade
han en hjälplärare.

Vid husförhör höll prästens förfest upprop. Därefter
fingo barnen i lin och ordning gå fram till prästens bord

10

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och läsa innan till i bilden samt underr i bokslöjor.

Längre tillbaka i tiden fingo även de äldre läsa. De ogifta
förfördes även hur gamla de än var. Efter husförförde
fingo barnen smörjära, som tjödös ur ett stort "rissele"
(söll). De äldre tjödös på bokslöjor, som alltid hette gäst
gård förförde åt rum. Då tjöts på smörjäras mat och
varmrätt. Var och en fick ha för sig alla efter apotek.
Vid julkalender däremot portionerades maten ut, och
gästarna fingo ha med sig hem det de inte orkade äta
upps.

Prästlön gavs efter tionde. Somliga lämnade
sparrmål, andra snöö och osv. Man övergick senare
till att betala ut tioen i pengar. Förändringen gjordes
efter markesvängstolen. Arbetare behövde förr inte
hänta någon prästlön. Det var vanligt att de som
skulle ha ut bryning ströckade upp en present, en
oskrubba, en bokslöja eller något sådant, till prästens

På samma sätt avtöndes blodkärra och andra
socknens ämbetsmän. I Väfflebäck ställdes h. ec. blodkärran
bl.a. ha foder till en bos. När rägemanen tillhördde
sin plats som blodkärra 1895, kommer var bond till
bonom med en knippsa hö och en knippsa halv. Han
hade dessutom kontant lön. Den före blodkärran fick
sin lön endast i natura. Han hade också rättighet
att "oste" i socknen. "Oste" delsamma som arrendee.

Vid hurs förförer tog han upps "offer". Då han "sjöng
upps för dikt" ställdes han ha belägg. När barnsängs-
kvinnor ställdes kyrktogas, ålägde blodkärran att välla
passer på dem. Detta lyckte han var förgift,
så han bad kyrkträddaren att göra det i stället och
dunne fick då dela förtjänsten. Då de som ännu
giffta sig, hade lagit ut lysning, gings de till
blodkärran och överlämnade lysningsredan till bonom
för att han ställdes här upps den till kyrkan. För

denna stunkte klockaren ha en krona.

Sockenmagasinet fanns. Där förvarades den säd
bönderna lättnade som stållt. Den stunkte de fåttiga ha.
I bland blev det råd över. Denne lättnade då ut till
bönder, som behöpte nödsäde. Under nöden magasinerades
resurser där. I magasintillskottet var bärmo.

Kyrkväckaren var samtidigt gravgåvans. Ring-
mingen i kyrkan sköttes av en på volontärtämmman
vald person, som hade kontant ersättning.

Om kyrkiskepp kunde rägemanen ej be-
stämmt allda sej. I en gammal kyrka på solenem
bittna rester av bl.a. Stockar att sända före-
trommit.